

RESULZADE'NİN GERÇEKLEŞEN ARZUSU AZERBAYCAN CUMHURİYETİ 100 YAŞINDA

“Ben senden üç yıl önce dünyaya geldim. Türk’ün cumhuriyet bayrağını “Bir defa yükselen bayrak bir daha inmez!” diye burçlara diktin. Senden sonra da ben Türkiye’nin bayrağını burçlara diktim. İnmez demişsen, bu bayrak inmeyecektir!”

Mustafa Kemal Atatürk

Reis Resulzade*

Türk Dünyası’nda cumhuriyet bayrağını ilk dalgalandıran ve bunu Azerbaycan tarihine altın harflerle yazdıran Mehmet Emin Resulzade, Azerbaycan Cumhuriyeti’nin 100. yılında hatırlanmayı en çok hak eden kişidir. Adı Sovyet rejiminin en acımasız dönemlerinde bile unutulmamış, kalplerde yaşamıştır.

Ömrü Azerbaycan’ın istiklali için mücadele etmekle geçen Resulzade, bu davaya baş koyduğunda henüz 17 yaşında idi. Bakü/Novhani’da Ahunda Hacı Molla Elekber ailesinin evladı olarak dünyaya geldi. Sultan Mecid Genizade’nin 2 numaralı Rus-Müslüman Mektebi’nde okudu. Daha sonra Teknik Mektep’te Rusça eğitim aldı ve o yıllarda hedefini koydu; varlığını, Azerbaycan’ın istiklaline adayacaktı. Ömrünün sonuna kadar da, bu çetin yolda yürümekten geri durmadı.

1902 yılında Rus sömürgeciliğine karşı Müslüman Gençler Teşkilatı’nı kurdu. Yaşlılarını ve gençleri milli duygularla donatmaya yönelik faaliyetler yürüttü. Milli istiklal ruhu aşlayan “Karanlıktaki Işıklar” piyesini yaz-

dı. Aşırı baskı ve takip altında olduğu için İran’a yerleşerek burada, gazeteci sıfatı ile, istiklale yönelik pek çok çalışma yaptı. Yazdığı makaleleri ve şiirleri bastırdı. İran Demokratik Partisi’nin tüzüğünü oluşturanlardan biri oldu. İran’daki Türklerin kimliğini araştıran yazılar yazdı. Buradaki çalışmalarını yüzünden yeniden takibe alındı ve tekrar baskı görmeye başladı. Yani Resulzade, sık sık değişen unvanlarla ömrünü vatani ve milleti için çetin yollarda geçirdi. Değişmeyen tek şey onun yolu ve ideali idi...

Müsavat Partisi’nin Temelleri İstanbul’da Atıldı

Resulzade 1911 yılında Türkiye’ye gider. İstanbul’da *Türk Yurdu Dergisi* ve *Türk Ocakları* ile tanıştı. Önce *Türk Yurdu* daha sonra da *Sebilürreşad* dergilerinde yayınlanan “*İran Türkleri*” adlı makalesi büyük ilgi gördü.

İstanbul'da aldığı tepkiler ve Bakü'deki dostlarıyla yazışmaları, Resulzade'yi siyasi bir teşkilat kurmanın gerekliliğine ikna etti. Bu telkinler işe yaradı, dostları ve meslektaşları, Mehmet Ali Resulzade ve Abbaskulu Kazımzade'nin de katılması ile Müsavat Partisi'ni kurdular. Resulzade, Bakü'ye döner dönmez kurucusu olduğu Müsavat Partisi'nin başkanı oldu.

Mehmet Emin Resulzade'nin gençlik yıllarından itibaren kalbinde yaşattığı büyük cumhuriyetin kuruluşu 28 Mayıs 1918'de gerçekleşti ve oy çokluğu ile Azerbaycan Milli Şurası'nın başkanı seçildi.

Haziran 1918'de Batum'da Osmanlı Türkiye'si ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında dostluk anlaşması imzalanır. Anlaşmayı Azerbaycan Cumhuriyeti adına Mehmet Emin Resulzade ve M. Hacinski imzalar. Anlaşmanın 4. maddesine göre; Osmanlı Hükümeti, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne silah yardımı yapabilecektir. Avrupa devletlerinin yeni kurulan Kafkas devletleriyle işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen konferansa iştirak eden diplomatik heyetin başkanı Mehmet Emin Resulzade olur. Türkiye'de yayınlanan *Tasvir-i Efkar Gazetesi* bu konuya geniş yer vermiştir.

Türk Dünyası'nın ilk cumhuriyeti olan Azerbaycan'ın meclisi, 7 Aralık'ta açıldı. Resulzade, açılış konuşmasında, *"Muhterem mebuslar! Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilk Meclis-i Mebusan'ını açma saadetine ve siz muhterem mebusları tebrik edebilme şerefine nail olmaktan çok mutluyum. Zorla kabul ettirilen bir şeyde asla mutluluk aranmaz. Çünkü en büyük mutluluk, hürriyet ve istiklaldir. İşte bunun için bu üç renkli bayrağımızı diktik burçlara. Türk'ün bağımsızlığını, İslam medeniyetini ve uygarlığı temsil eden bu üç renkli bayrak daima başlarımızın üstünde dalgalanacaktır."* dedi. Bu cümleleri kurarken henüz yaşı 34'tü ve hayatının en mutlu gününü yaşıyordu.

Resulzade, büyük mücadeleler sonucu meclise sunduğu teklifle Bakü Devlet Üniversitesi'nin kuruluşunu sağladı. İlk etapta 100 öğrenci yetiştirilmek üzere yurt dışına gönderildi. Tez elden Türk dili, devletin resmi dili ilan edildi. Yıllar sonra, Azatlık Radyosu'ndaki konuşmasında aldığı milli kararlarla ilgili olarak şunları söylüyordu: *"100 yıldan beri askerlikten men edilen Azerbaycan'da ilk defa bir ordu kuruldu. Çarlık döneminde devlet idaresinde söz sahibi olamayan Azerbaycan Türk-*

lerinden zabıta ve emniyet kuvvetleri oluşturuldu. Sosyal alanda esaslî islahatlar yapıldı. Toprak mülkiyeti için kanunlar hazırlandı. Çalışanların haklarını korumak için tedbirler alındı. Kısa sürede halkın okuma-yazma oranı yükseltildi. Türk dili, devletin resmi dili ilan edildi. Orta ve yüksek okullar açıldı. Batı Avrupa tipi demokrasilerinde uygulandığı şekilde halka gösteri yapabilme ve hükümetten hesap sorma hakkı tanındı. Hakimiyet meclisin olmasına rağmen, parlamentodan güven oyu alamayan hükümetlerin görev yapamayacağı karara bağlandı."

Resulzade'nin dediği gibi, *"Halk bir günde geçmiş uzun yılların sevincini yaşadı."* Ne yazık ki bu sevinç uzun sürmedi. 1920 yılında Bolşeviklerin istilasıyla cumhuriyet yıkıldı ve böylece Mehmet Emin Resulzade için sürgün yılları başlamış oldu.

Resulzade Tekrar İkinci Vatanında

Stalin'in girişimi ile Moskova'ya götürülen Mehmet Emin Resulzade, kendisine yapılan bütün teklifleri reddetti. Çünkü Moskova'da kalması Azerbaycan davasından el çektiği anlamına geliyordu. Ama Resulzade, bu yola baş koymuştu. Ülküdaşlarının yardımı ile Sovyet sınırını geçen Resulzade dünyayı dolaşip Azerbaycan'ın yeniden istiklale kavuşması için çalışmalara başladı. Fransa, Almanya, Romanya, Polonya ve Türkiye'de büyük işler başardı.

Türkiye Resulzade'nin ikinci vatanı idi. Gençlik yıllarında İstanbul'da yaşayan Türk Dünyası'nın söz ve düşünce adamlarıyla yaptığı fikir alışverişleri, onun dünya görüşüne tesir etmiş ve silinmez izler bırakmıştı.

Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde Azerbaycan'a ilk yardımlar Türkiye'den gelmişti. Resulzade Türk ordusunun, Bakü'nün işgalden kurtulması için verdiği desteği 1919 yılında *Azerbaycan Gazetesi*'nde yayınlanan makalesinde şöyle anlatmaktadır: *"Azerbaycan'ın her karış toprağı, şu kara toprağın altında yatan Anadolu'nun Mehmetçik'inin kanıyla yummuştur. Bilhassa Bakü çevresinde hangi dereye, hangi tepeye baksanız bir şehit mezarına rastlarırsınız. Bu şehit Çanakale'yi göğsü ile müdafaa eden kahraman Türk'ün yiğit kardeşidir. İstanbul'u müdafaa etmiş, şimdi de yeni bir Türk Devleti'nin başşehri olan Bakü'yü düşmandan kurtarmak için buraya kadar gelmiş ve şehit olmuştur. Yalnız kendisini değil, düşman tarafından hakları elinden alınan kardeşini dahi müdafaa edebilen bir millet müşkülât içinde olabilir, fakat asla yok edilemez."*

Bakü'nün en zor günlerinde desteğini esirgemeyen Türkiye, Resulzade'nin son dayanağı idi. Resulzade'nin Türkiye'de bastırılan "Azerbaycan Cumhuriyeti" adlı kitabı, "Kitap Bayramı" adlı sergisinde büyük ilgi görmüş ve Atatürk'ün mükafatına layık görülmüştür. Azerbaycan sevdası ile yanıp tutuşan Resulzade kitabında şöyle diyordu:

"Şimdi istiklal ve milli hakimiyet sevdası ile yaşayan bir Azerbaycan gençliği var ki, ÇEKA'nın amansız idamlarına rağmen gece gündüz çalışıyor, ilk fırsat ve imkanı bekliyor. Bu fırsat doğduğu anda, o gençlik meydanlara çıkacak, yarınlık gönlündeki ateşi söndürecek, boynunu bükük bayrağı yeniden yükselterek diyecek ki, 'Evet, bir defa yükselen bayrak bir daha inmez!'"

Hasrete Rağmen Azerbaycan

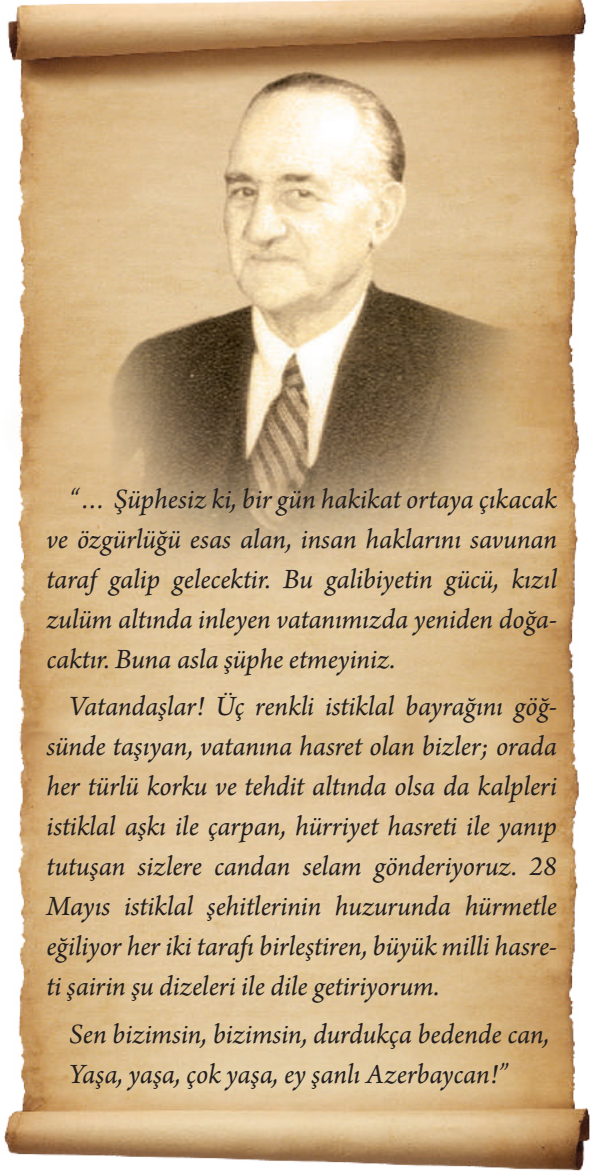
Azerbaycan Muhaceret Yayınları'nın ilk organı olan "Yeni Kafkasya" İstanbul'da yayınlanmıştır. Resulzade'nin muhacerette savunduğu istiklal savaşı, sadece Türkiye ile sınırlı değildi.

O Azerbaycan'ın gerçeklerini dünyaya duyurmak için dolaştı, durdu. Paris'te Promete Teşkilatı'nın kurucularından biri oldu. Aynı adı taşıyan gazetenin yayın kurulunda görev aldı. Muhtelif yıllarda Almanya'da İstiklal, daha sonra da, Kurtuluş Gazetesi'ni yayınlattır ve savaş yıllarında esir düşen askerlerin kurtulması için çalışmalar yürütür. Tekrar Türkiye'ye gelir. Ama bu onun Türkiye'ye son gelişidir.

1949 yılında Azerbaycan Kültür Derneği'ni kurar. Bütün dünyaya Nizami'nin Türk olduğunu anlatan "Azerbaycan Şairi Nizami" ve muhaceret edebiyatının, en değerli eserlerinden oluşan "Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı" adlı çalışmalarını bastırır. Bu eserde yer alan şiirlerde, Azerbaycan hasreti ve Azerbaycan sevgisi hakimdir.

Mehmet Emin Resulzade'nin Azerbaycan aşkı ömrünün sonuna kadar sürdü. O, bu aşk uğruna inanılmaz eziyetler çekti. Vatanından ayrı düştü. Stalin rejimi, sülalesini de sürgüne gönderdi. Dedemiz Azer Bey'den başka dönen olmadı sürgünden. Hiçbirinin mezarı bilinmiyor. Mehmet Emin Resulzade bu acılarla için için yanıp tutuştu. Ama hiçbir zaman dile getirmedi. O hayatını Azerbaycan'ın istikbali uğruna kurban etti. Mutluluğu hiç tatmadı.

1955 yılının Mart ayında ruhunu teslim ederken son sözü yine "Azerbaycan!" oldu. Mehmet Emin Resulzade, Ankara'daki asri mezarlıktaki ebedi istinatgâhına çekildi. Arkasında arzuları, idealleri, fikirleri, istiklal aşkı ve açtığı çığır, tuttuğu yol kaldı. 1953 yılında Azerbaycan'ın istiklalinin 35. yıldönümü münasebeti ile Amerika'nın Sesi Radyosu'nda;

"... Şüphesiz ki, bir gün hakikat ortaya çıkacak ve özgürlüğü esas alan, insan haklarını savunan taraf galip gelecektir. Bu galibiyetin gücü, kızıl zulüm altında inleyen vatanımızda yeniden doğacaktır. Buna asla şüphe etmeyiniz.

Vatandaşlar! Üç renkli istiklal bayrağını göğsünde taşıyan, vatanına hasret olan bizler; orada her türlü korku ve tehdit altında olsa da kalpleri istiklal aşkı ile çarpan, hürriyet hasreti ile yanıp tutuşan sizlere candan selam gönderiyoruz. 28 Mayıs istiklal şehitlerinin huzurunda hürmetle eğiliyor her iki tarafı birleştiren, büyük milli hasreti şairin şu dizeleri ile dile getiriyorum.

Sen bizimsin, bizimsin, durdukça bedende can,
Yaşa, yaşa, çok yaşa, ey şanlı Azerbaycan!"

Söylediği bütün hakikatler gibi, bu dedikleri de gerçek oldu. Azerbaycan yeniden istiklaline kavuştu.

Bugün Mehmet Emin Resulzade'nin kurduğu devletin, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 100. yılı arifesindeyiz. Azerbaycan, şanlı tarihinin 100. yılını kutlamaya hazırlanıyor. Doğrudur, mezarı Türkiye'de olan Resulzade'nin doğduğu yer olan Novhani'deki heykelinden başka hiçbir yerde hiçbir izi yoktur. Mehmet Emin Resulzade'nin torunu olarak, bu elbette beni rahatsız etmez. Çünkü bir hakikat var ki; Mehmet Emin Resulzade, Sovyet rejiminin en katı dönemlerinde bile unutulmamış.

O, halkın kalbinde her zaman yaşamış. Hiçbir rejimin yasağı, onu unutturmaya başaramamış. Çünkü Azerbaycan tarihinin en şerefli sahifelerine, halkın kalbine altın harflerle yazılmış.

dipnot

* Ressam, Mehmet Emin Resulzade'nin torunu.